

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	
Fakulta	Právnická
Obor řízení	Teorie práva
Uchazeč	JUDr. Tomáš Sobek, Ph.D.
Pracoviště uchazeče	Právnická fakulta Masarykovy univerzity
Habilitační práce (název)	<i>Právnický rozum a morální cit</i>
Oponent	Doc. JUDr. Zdeněk Kühn, Ph.D., LL.M., S.J.D.
Pracoviště oponenta	Právnická fakulta Univerzity Karlovy

Text posudku

Tomáš Sobek je již od poloviny minulé dekády zcela unikátní postavou české právní teorie. Jeho články a knihy [Argumenty teorie práva (2008); Nemorální právo (2010); Právní myšlení (Kritika moralismu) (2012)] byly ve své disciplíně prvními pracemi tohoto rozsahu. V české právnické literatuře tyto práce v podstatě nemají obdobu, zejména se zřetelem na záběr analyzované literatury. Nejinak je tomu i u posuzované habilitační práce, která letošní rok vyšla nákladem Ústavu státu a práva Akademie věd ČR.

Práce analyzuje filozofickou podstatu hodnot a etických kategorií (nejenom) v právním myšlení. Habilitant vychází ze skutečně detailní znalosti relevantní literatury zahraniční provenience. V tomto mu nemohu naprosto nic vytknout, mimořádně bohatý seznam literatury zahrnuje vše podstatné, co k tématu práva, hodnot a etiky v zahraničí vyšlo. Jakkoliv autor v jednotlivých kapitolách poctivě popisuje východiska jednotlivých autorů, a poctivě nabízí pro a proti jednotlivých teorií, z celé práce je vidět autorův jednoznačný příklon k etickému nonkognitivismu.

Autor volí, obdobně jako ve svých předchozích knihách, metodu „velkého vyprávění“, tedy kreativně na velké ploše popisuje díla jednotlivých právních filozofů v jejich historickém a myšlenkovém kontextu. Právě jejich díla jsou objektem právně teoretické analýzy Tomáše Sobka – a jak sám Sobek na několika místech připouští, sám je čte a „popisuje“ svobodnou autorskou licencí. Jinými slovy, čteme-li Sobkovy analýzy Benthamu, Hobbese, Blackstonea, Sidgwicka, Posnera a desítek dalších menších i větších „hrdinů“ Sobkovy knihy, vidíme je již Sobkovými očima. Nečteme tedy suchopárné popisy toho, co který autor řekl, ale čteme jejich díla v akci, pohledem habilitanta, který se nijak nezdráhá i s těmi největšími autoritami právní filozofie polemizovat a nabízet vlastní řešení jednotlivých problémů.

Práce se sice týká abstraktního a komplikovaného tématu, je však napsaná dobrou češtinou, čtivě a má spád. Obsahuje spoustu mimořádně podnětných myšlenek, formulovaných svižně a nápaditě (uvedu jen jeden příklad, třeba ze s. 67: „*Nakonec jedinou ultimátní ochranou ústavních principů je skutečnost, že lidé z masa a kostí se s nimi vnitřně identifikují. Ústava neleží v metafyzickém trezoru. Visí na tenkém vlásku lidského citu*“). Nečte se však snadno, ostatně i proto, že by byla škoda pominout spoustu poznámek pod čarou, které často významně dovysvětlují hlavní text, přinášejí řadu dalších otázek, někdy i odpovědí.

Jak jsem již uvedl, seznam literatury je mimořádně rozsáhlý, a zdaleka převyšuje standardy tuzemských kvalifikačních prací. I ve srovnání s jinými habilitačními pracemi oboru právní teorie jde o dílo výjimečné. Formálně zcela v pořádku je též úroveň poznámkového aparátu.

Mám-li přejít k vlastnímu hodnocení obsahu, je evidentní, že si autor bezesporu habilitaci zaslouží. Za knihou je vidět jednak ohromná spousta práce, jednak nepochybná autorova vědecká zralost. Jako příklad této autorovy zralosti lze uvést, jak kultivovaně a přitom srozumitelně (a někdy i vtipným) způsobem se vypořádává s názory, s nimiž nesouhlasí.

Sobek je etickým nonkognitivistou. „*Účelem morálky není poznávat údajnou morální realitu (subjekt objekt), účelem morálky je rozvíjení a zlepšování mezilidských vztahů (subjekt subjekt)*“ (s. 73). Z toho a dalších úvah pak vyvozuje závěr, který v podstatě upozorňuje na antropologické danosti práva. Předpokladem práva je empatie, schopnost se vcítit do pozice všech lidí. Ideologicky potlačovaná empatie vůči některým skupinám lidí vyústí uje Sobkovými slovy v „nepřirozené právo“, právo člověku odcizené (s. 291).

Pro právní praxi lze pak ze Sobkovy práce vyvodit určitou ostražitost vůči takové podobě právní argumentace, která někdy až příliš snadno sklouzává k prázdným floskulím, aniž se obtěžuje s jejich vyargumentováním a ospravedlněním. Za velkými a vznosnými hesly se přitom nemusí skrývat buď vůbec nic, nebo, častěji, určité (skryté) morální a hodnotové predispozice toho, kdo tyto floskule bez dalších argumentů v právní argumentaci používá.

K práci samotné lze mít jen málo připomínek. Autor zahrnul do své práce v podstatě veškeré relevantní teoretické směry. Pokud bych snad měl k některým pasážím připomínky, byly by dány jen odlišným čtením nutně subjektivní interpretace právnických autorit, o kterých Sobek ve své práci hovoří. Jen zřídka je jeho text nepřesný: např. na s. 127 říká, že za „*Výmarské republiky se považovalo nevhodné, aby soudce vnášel do právní argumentace své morální názory, protože v kontextu morálního pluralismu to jsou pouze jeho osobní názory*“ (s. 127, zdůraznil autor tohoto posudku). To je samozřejmě triviální, neznám žádný právní systém, který by po soudcích chtěl, aby do právní argumentace vnášeli své morální soudy. A naopak i za Výmarské republiky museli soudci využívat generální klauzule, tedy aplikovat nějaké zobecňující mravní soudy, protože svět i Německo byly po roce 1918 prostě jiné než svět „dlouhého 19. století“, a tedy bylo třeba změnit interpretaci významu tomu odpovídajících právních norem. Ostatně právě na to v roce 1933 kriticky reagoval J. W. Hedemann ve své klasické práci *Die Flucht in die Generalklauseln: eine Gefahr für Recht und Staat*.

Mou největší výhradou k práci tak zůstává výhrada koncepční. Jak jsem již napsal, práce vychází z opravdu bohatého seznamu zahraniční literatury. Sobek má však oně zahraniční literatury tolik, že na českou právně filozofickou debatu bohužel ani nepřijde řada. Celá práce by tak klidně mohla být přeloženou prací zahraničního autora, který v několika málo poznámkách glosuje několik málo českých právněfilozofických prací (ty, s nimiž Sobek alespoň náznakem obsahově polemizuje, by se daly spočítat na prstech jedné ruky). Mou výtkou pak logicky je, že se práce v podstatě mívá čtenářem – český čtenář by asi hledal vícero příkladů z domácí právněfilozofické debaty, naopak pro zahraničního čtenáře je bariérou jazyk habilitace.

Celá debata knihy je tak poněkud umělá – defilují tam autoři američtí, britští, němečtí, případně skandinávští, aniž bychom věděli, zda a jak na tyto debaty česká právní filozofie reaguje (nebo nereaguje). Chápu samozřejmě možný názor, že česká právně teoretická debata k tomuto problému příliš nepřinesla (a to včetně autora tohoto posudku), přesto však třeba

práce Pavla Holländera (který je na rozdíl od Sobka spíše etickým kognitivistou) nebo Oty Weinbergera (evidentně nonkognitivisty) by si větší pozornost zasloužily. Ne jen těch několik málo (zajímavých a trefných) glos v poznámce pod čarou, které se v knize objevily.

Stejně tak se naprostá odtrženost z debaty domácí (ale do jisté míry i z debaty v kontinentálním právu) názorně objevuje i v tématech, které Sobek v knize volí. Referenčním klíčem se tak asi jeví, kolik toho k tématu zatím přinesla literatura, převážně anglicky psaná. Příkladem je nacistická právní filozofie, které Sobek věnuje velký prostor. Pro debatu v této zemi by však bylo zajímavější do textu vtáhnout srovnání s právní filozofií marxistickou v zemích reálně existujícího socialismu od třicátých let dvacátého století (kdy mizí vskutku originální experimentální směry Pašukanise, Reisnera a dalších) až do počátku let devadesátých (kdy mizí v Evropě socialistický blok). Právnímu marxismu, ať již v teorii či aplikovanému v praxi, tak věnuje jen několik málo marginálních glos, zpravidla v poznámkách pod čarou. Je mi jasné, že o nacistické právní teorii byla sepsána kvanta papírů, zatímco studie o právní podstatě režimů socialistických států zůstávají stále Popelkou. Právě v tom by však byla mnohem větší přidaná hodnota práce, než rekapitulace a rozvíjení názorů již tisíckrát popsaných (v práci vidím jen malé náznaky toho, kam mohla jít – viz zajímavé polemiky s M. Pullmannem a jeho lingvistickou koncepcí změn režimu v průběhu perestrojky včetně problematiky společenského konsensu).

Jiným příkladem jisté odtrženosti práce od domácích (ale zde i kontinentálních) realit jsou pasáže o precedentu jako zdroji autority. Autor hovoří a analyzuje pojem precedentu a judikatury výlučně pohledem angloamerické teorie. To dokonce i tam, kde hovoří o tom, že mezi dvěma extrémními pohledy na význam precedentu je prostor pro různé variace, které budou stát někde mezi dvěma póly možného teoretického pohledu na precedent. Chápu samozřejmě, že práce neaspiruje na analytickou právní teorii precedentu v komparativní perspektivě, chápu též, že nejlepší práce na téma autority precedentu jsou v angloamerickém prostředí, nicméně i nedávná právní teorie kontinentální si dnes již s autory common law v ničem nezadá (srov. např. práce finských autorů A. Aarnia a R. Siltaly, Itala M. Taruffa a mnohých dalších).

I přes uvedenou kritiku nelze nic změnit na závěru, že habilitační práce je vynikající, a bezesporu splňuje všechny podmínky pro její úspěšné obhájení.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

S ohledem na shora uvedené navrhuji k diskusi debatu k ozvěnám sporu etického kognitivismu a nonkognitivismu v české právní a morální filozofii.

Závěr

Habilitační práce Tomáše Sobka nepochybně *splňuje* požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru *Teorie práva*.

V Praze dne 31. října 2016

